

УДК 821.161.2.09

**МНОГОГОЛОССЯ ТОПОСУ УКРАЇНИ В
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКІЙ ТА ЕМІГРАЦІЙНІЙ ПРОЗІ 20-30-х
РОКІВ ХХ-го СТОЛІТТЯ**

М. Б. Хороб

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м.
Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57; тел. +380(342)59-60-74;
e-mail: kf@pu.ukr.lit.ua*

Рецензія на монографію Наталії Мафтин «Західноукраїнська та еміграційна проза 20 – 30-х років ХХ століття: парадигма Реконкісти».– Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. – 356 с.

***Ключові слова:** західноукраїнська проза, еміграційна українська проза, літературний процес міжвоєнного двадцятиріччя ХХ століття.*

Упродовж двох останніх десятиліть українське літературознавство помітно збагатилося науковими дослідженнями національного художнього процесу різних періодів, їх родо-жанрових різновидів крізь призму табуйованих, недостатньо або й зовсім не продукованих раніше із зрозумілих причин напрямів, стилів, методик осмислення, найновіших підходів в інтерпретації тексту. Щодо цього не можна не відгукнутись на одну з перших ластівок у дослідженні західноукраїнської та еміграційної прози минулого віку менш осмисленого науковцями періоду «міжвоєнного двадцятиріччя ХХ століття» (таке або за суттю схоже означення-термін чи не вперше ввела в обіг львівська школа літературознавців).

Найперше, що впадає у вічі, читаючи монографічне дослідження Наталії Мафтин, – це ґрунтовна теоретична, історико-літературна та філософсько-естетична й культурологічна основа, та обширна джерельна база, опираючись на яку, авторка мимоволі декларує майстерний аналіз не початкуючого дослідника, який тільки-но виходить на захист кандидатської дисертації або ж щойно її захистив (цим аж ніяк не хочу принизити подібні праці, врешті, як відомо, рівень їх різний), але той спосіб мислення, що говорить про глибокий, фаховий рівень досвідченого літературознавця.

Уже в авторському вступі, по суті, мотивується концепція наукового дослідження, його часопросторові рамки, конденсовано подається своєрідна діаграма руху літературного процесу як у Галичині, так і в творчих координатах української діаспори означеного періоду. Тут, доречно торкаючись складних суспільно-політичних катаклізмів, усупереч яким утверджувалася й постійно виборювала право на існування ідея

«України духовної й України державницької», дослідниця вдало знаходить їх художнє вираження в проблемно-тематичному й жанрово-стильовому розмаїтті аналізованих творів. При цьому вражає огром запропонованих для осмислення новел та оповідань насамперед чи й інших різновидів прози малих форм з виходом й на велику/середню прозу тих письменників, які й на сьогодні є невідомими або маловідомими не лише «взірцевому читачеві», а й фахівцям-літературознавцям (Василь Софронів-Левицький, Віталій Юрченко, Юрій Горліс-Горський, Іван Зубенко, Жигмонт Процишин, Ростислав Єндик, Іван Садовий, Мирослав Капій, Василь Кархут, Володимир Островський, Іван Чернява та ін.), ще не поверненими або частково залученими до літературного процесу аж у 90-х ХХ-го чи й сьогодні, або призабутими чи трактованими зовсім по-новому, без колишніх ідеологічних кліше (Мирослав Ірчан, Степан Тудор). І все ж, хоч протягом останніх десятиліть нарешті з'явилась можливість досліджувати в Україні творчість письменників, якими б пишалась будь-яка література в світі (Осип Турянський, Володимир Винниченко, Наталена Королева, Юрій Косач, Богдан Лепкий, Улас Самчук, Юрій Липа, Леонід Мосендз чи Ірина Вільде, Богдан-Ігор Антонич...) як наслідок у нас, а не тільки в діаспорі, появився цілий ряд наукових праць, загалом літературознавчих студій про них. Наталя Мафтин обирає свій кут зору, має свій погляд на їхні твори аналізованого періоду, професійно осмислюючи їх і нікого при цьому не повторюючи.

Друга частина монографічного заголовку «парадигма Реконкісти» акумулює в собі домінуючу концепцію роботи, яка проходить через весь текст наукової праці як “Українська Реконкіста”. Хоч етимологічно з іспанської це слово перекладається також як «відвоювання», та, зрозуміло, тут найперше – не території, загарбані чужинцями (хоч так було впродовж століть), а духу, серцевини народу, «наповненого націєзбережувальним кодом Шевченкового слова», тієї літератури, що творилася в безконечних історичних катаклізмах за право бути людиною, нацією, народом державним. Врешті, майже всі письменники, які текстуально досліджені автором, пройшли різні кола життєвого пекла і біографічно, і в сутності центральних персонажів постали як «зразок національної повноти і великого національного серця» (за Є.Маланюком). Відтак мотивованим у монографії є сприйняття методології Д. Донцова як ідеолога націоналістичного спрямування, який у відомих тільки з 90-х рр. ХХ ст. для широкого загалу працях («Поетка українського рiсоржiменту: Леся Українка», «Три роки відновленого ЛНВісника», «Про молодих», «Криза української культури», «Націоналізм» та ін.) акцентував на філософії чину, активності, дії, волі, на місії «державницької літератури», що єднає кращі літературно-мистецькі сили довкола «Літературно-Наукового Вісника» чи «Вісника», редагованого ним. Власне, все це

справедливо аргументує Наталія Мафтин, виходячи зі складних політичних та соціально-історичних умов, які склалися впродовж не одного десятиліття поневолень різними імперіями, ув'язнень, постійних пригноблень, західноукраїнські та еміграційні художники слова більшою чи меншою мірою, свідомо чи опосередковано сповідували –, пише вона –, настанови Д. Донцова (про потребу формування «сильної особистості» з активним, вольовим ставленням до життя, із завданням українських письменників цієї бурхливої доби вивести красне письменство із провінційності на європейські обшири), а також В. Липинського, «вісниківців». Це виявлялося не тільки в проблемно-тематичних пластах, а й стильових особливостях художніх рішень (скажімо, «вольового неоромантизму», що доводить автор, «базувався на засадах героїчної літератури» тощо). І це аргументовано доводить автор аналізом ідейно-естетичним, поетикальним та стильовим, дотримуючись у всіх розділах, наскільки це відповідає сутності обраних для осмислення творів, концепції «парадигми Реконквісти».

Наталі Мафтин як глибокій дослідниці прози 20-30-х рр та діаспори означеного періоду особливо вдається мікроаналіз художнього тексту, врешті й макроаналіз (синтез, узагальнення). Коли читаєш інтерпретацію новел Мирослава Ірчана «Княжна», «Чорний переділ» або Степана Тудора «Мати» і «Куна», насамперед, а також прози Юрія Липи, незавершеного роману Б.-І. Антонича «На другому березі» чи «Екзекуцію» Івана Черняви, відчуваєш, настільки це зроблено високопрофесійно, глибоко і...цікаво. Справжнє «задоволення від тексту» (Р. Барт), від його інтерпретації як читач і водночас реципієнт фаховий отримуємо завдяки цій науковій праці. Авторка бездоганно володіє літературознавчим інструментарієм (поетика новели, оповідання, повісті, романне мислення, поетика історичної прози, наративна стратегія жанру, загалом питання жанру і стилю, теоретична основа у виявленні різних напрямів модернізму – експресіонізму, імпресіонізму, неоромантизму, символізму тощо), особистісним емоційно-оцінним вираженням у розкодуванні тексту, у доведенні авторської художньої майстерності чи невисокого рівня окремих творів майже невідомих чи малознаних творців літературного процесу означеної доби.

Правда, тонко зроблений, детальний чи просто фаховий аналіз багатьох творів інколи змінюється побіжно-пунктирною характеристикою досліджуваної прози письменників (як, скажімо, підрозділ 9.5 на двох з половиною сторінках про Дарію Віконську, Софію Парфанович, Марію Козоріс, Ярославу Лагодинську, Дарію Ярославську, Ольгу Дучимінську та ін.). Глибшим міг бути підрозділ, де йдеться про Ростислава Єндика, адже не всі його збірки прози можна розглядати під кутом зору “вольового неоромантизму”, відданості “донцовським настановам” щодо

заангажованості національною ідеєю, наприклад у творах гуцульської тематики книг “Регіт Агідника”, “Жага”. А згадку про повість Ярослава Галана «Гори димлять» серед всуціль заідеологізованої його творчості можна було доповнити аналізом ним же витворених класичних зразків малої прози «Кара», «Три смерті» (с.91), що засвідчує справжній письменницький талант, знищений фанатичною вірою у більшовицьку ідеологію.

Зрозуміло, що неможливо у праці з такою великою кількістю авторів та їхніх творів однаково глибоко проаналізувати їх. Це залежить найперше від рівня талановитості письменника та його творіння (шедевр, добротно написаний твір чи слабка в художньому плані, прохідна річ). Зрідка – від настроєвості дослідника, його уподобань, часу читання, наявних уже позитивних чи негативних відгуків авторитетних учених, які можуть мимоволі “вказувати” на таке ж їхнє сприйняття, наявність усіх потрібних для аналізу художніх текстів чи глибоких розвідок про письменника/твір і т.д. щоправда, інколи автор монографічного дослідження сама ж мотивує оглядовість окремих творчих особистостей чи їх творів художньою недовершеністю новел, історичних романів тощо.

Зараз уже стало модою використовувати праці зарубіжних учених (Е. Гуссерля, С. К’єркегора, К. Леві-Строса, Н. Фрая, Дж. Фрезера, Е. Фромма, З. Фройда, А. Шопенгауера, К. Г. Юнга тощо), до яких ще не так давно вітчизняні дослідники не мали доступу. Наталя Мафтин іде насамперед від художнього тексту, а не від заздалегідь підготовленої «матриці», взятої від філософів, психологів світового рівня. Тому при аналізі обраних нею творів відбувається глибока трансформація їхніх наукових ідей, а не штучне їх «підтягування». А загалом, будучи не раз «першопрохідцем» в осмисленні невідомих як для загалу, так і для дослідників прозових форм 20-30-х рр. ХХ століття, Наталя Мафтин природно покликається найчастіше на праці українських літературознавців, які тією чи іншою мірою в чомусь передували їй, врешті, допомогли викристалізувати концепцію роботи чи окремих її розділів (С. Андрусів, М. Ільницький, Т. Салига, Л. Сенік, Р. Олійник-Рахманний, Н. Шумило та ін.). Також вона скрупульозна в опрацюванні і посиланні на літературознавчі праці, рецензії, відгуки, опубліковані в період міжвоєнного двадцятиліття, у 90-х чи на початку третього тисячоліття про конкретний твір чи загалом творчість автора, нею досліджуваного, маючи свою власну позицію, міркування, висловлене толерантно і переконливо.

Враховуючи те, що про багатьох із осмислюваних письменницьких постатей ні рядовий, ні професійний читач міг не знати, не бути обізнаним із складними, драматичними чи трагічними штрихами їх життєвої і творчої біографії, не викликає заперечення, а навпаки схвалення подані

короткі біографічні силуетки, які допомагають увійти у світ тієї чи іншої особистості. Також доречні паралелі, здійснені Наталею Мартин, до різних періодів рідної, української, і світової літератури при аналізі художніх творів на різних рівнях (мотивно-проблемному, сюжетно-композиційному, фабульному, образотворчому, жанру чи стилю) доповнюють високий рівень монографічного дослідження.

Власне, фаховий рівень такої потрібної в українському сучасному літературознавстві наукової праці допоможе відчутти справжнє многоголосся української прози і в материковій Україні, і в діаспорі означеної доби.

**A LOT OF VOICES OF TOPOS UKRAINE IN WESTERN
UKRAINIAN AND EMIGRANT PROSE OF 20-30-H
YEARS OF THE XX CENTURE**

M. B. Chorob

*Pricarpathians national university named by Vasiliy Stefanic,
57 Shevchenko Street, Ivano-Frankivs'k, 76000, Ukraine;
tel. +380(342)59-60-74*

A review on a monograph is Natalia Martin „Western Ukrainian and emigrant prose of 20 - 30 years of the XX century : paradygm of Reconcist". – Ivano - Francivsc: Pricarpathians national university named by Vasiliy Stefanic, 2008. – 356 s.

Key words: *Western Ukrainian prose, emigrant Ukrainian prose, literary process of the intermilitary twentieth birthday of XX century .*